



GÖTEBORGS  
UNIVERSITET

# Varierande medborgarideal

-en studie av medborgarideal i svenska gymnasieskolans styrdokument



Namn: Julius Erlandson



Program: Ämneslärareprogrammet med inriktning mot arbete i gymnasieskolan, Första ämne:  
samhällskunskap – L1ÄGY

Examensarbete: 15 HP  
Kurs: LGSH2A  
Nivå: Avancerad nivå  
Termin/år: HT2024  
Handledare: Ulrika Möller  
Examinator: Anna Bendz  
Antal ord: 9912 ord

---

Nyckelord: Curriculum, demokrati, fostran, medborgarideal, svensk skola, ämnesplan

## Abstract

According to the Swedish curriculum, education in Swedish upper secondary school should stimulate students' imagination and critical thinking while shaping them into democratic citizens. As of the writing of this study, new policy documents for the 9 general subjects which are common to all upper secondary school orientations have been announced. These policy documents will come into effect the coming year (2025).

This study has analyzed the citizenship ideals described in the curriculum and new policy documents, examining how the development of student's democratic competences and citizenship are described in relation to each of the subjects. The method of choice has been an ideology-analysis, based on the dimensions constructed for the study: allsidighet (versatility) and självständighet (independence). In regard to these dimensions, the citizenship ideals described in the studied documents have been evaluated.

The results of the study indicate that while independence appears to be portrayed as important in all the studied documents, versatility is lacking in the policy documents for mathematics, natural science studies and physical education and health. Those subjects' policy documents tend to pay little attention to the importance of students developing the ability to see things from different perspectives. Furthermore, in regards to most subjects both independence and versatility are primarily portrayed as important in the description of the subjects' purpose. How independence and versatility should be implemented in the subjects' courses and the actual teaching is often unclear.



## **Förord**

Jag vill tacka min handledare Ulrika för hennes engagemang och vägledning, som varit mycket behövlig för färdigställningen av denna studie.

# Innehållsförteckning

<b>1</b>	<b>Inledning</b> .....	<b>3</b>
<b>2</b>	<b>Syfte och frågeställningar</b> .....	<b>4</b>
<b>3</b>	<b>Fostran i skolan</b> .....	<b>5</b>
	3.1 Skolans styrdokument och förandet av elevers medborgarskap.....	6
	3.2 Studier om det demokratiska fostransuppdraget i svensk skola .....	8
<b>4</b>	<b>Demokrati i skolan</b> .....	<b>9</b>
	4.1 Modeller för demokrati.....	9
	4.2 Representativ demokrati .....	10
	4.3 Elitdemokrati .....	10
	4.4 Deltagardemokrati .....	10
	4.5 Deliberativ demokrati .....	11
	4.6 Sammanfattning av modellerna .....	11
	4.7 Bestridande och inklusivitet .....	13
<b>5</b>	<b>Studiens metod</b> .....	<b>14</b>
	5.1 Ideologianalys.....	14
	5.2 Vad är Dimensioner? .....	15
	5.3 Konstruktion av dimensioner.....	16
	5.4 Dimensioner för undersökningen .....	17
<b>6</b>	<b>Undersökning av styrdokumentet</b> .....	<b>19</b>
	6.1 Läroplanens inledande del .....	19
	6.2 Engelska.....	20
	6.3 Historia .....	21
	6.4 Idrott och hälsa .....	21
	6.5 Matematik .....	22
	6.6 Naturkunskap.....	23
	6.7 Religionskunskap.....	23
	6.8 Samhällskunskap .....	24
	6.9 Svenska .....	24
	6.10 Svenska som andraspråk.....	25
	6.11 Sammanfattning av resultat .....	26
<b>7</b>	<b>Diskussion</b> .....	<b>27</b>

7.1	Självständighet i styrdokumentet.....	27
7.2	Allsidighet i styrdokumentet.....	28
7.3	Diskrepans mellan ämnesplanernas syfte och nivåbeskrivningar.....	29
<b>8</b>	<b>Avslutning .....</b>	<b>29</b>
	<b>Referenslista.....</b>	<b>31</b>

# 1 Inledning

I den inledande delen för skolans rådande läroplan för gymnasiet, "Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011" Gy11, framhålls att skolan ska verka så att elever utvecklar demokratiska värden (Gy11, 2021, s.1).<sup>1</sup> Det framgår också att alla elever ska "omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar" (Gy11, 2021, s.8). Läroplanen föreskriver således ett specifik medborgarideal, som lärare ska förhålla sig till i sitt arbete med elevers utveckling. Ingen ämnesspecifikation görs i relation till arbetet med detta medborgarideal. Sålunda ska samtliga lärare, oavsett ämnesbehörighet, se till att deras elever omfamnar vissa värden.

Gymnasieskolans läroplan innehåller förutom ett inledande avsnitt också ämnesplaner. Ämnesplanerna är styrdokument som klargör vad undervisningen i olika ämnen bör täcka. Om det råder symmetri mellan läroplanens inledande avsnitt och ämnesplanerna, kan man förvänta sig att ämnesplanerna på ett likartat sätt diskuterar elevers möjlighet att utveckla förståelse för gemensamma värden i relation till det egna ämnes ramar. Men hur ser det faktiskt ut? Frågan aktualiseras i och med de nya ämnesplanerna för de gymnasiegemensamma ämnena, vilka träder i kraft 2025.

Enligt utbildningsdepartementet så är målet med de nya ämnesplanerna att skapa en tydligare progression från grundskolan, att förbereda för införandet av ämnesbetyg, samt att tydligare betona hur olika ämnen har olika karaktär (utbildningsdepartementet, 2023). De ska också i högre grad än tidigare precisera det ämnesinnehåll som undervisningen ska beröra. Detta innebär en ökad styrning av lärares arbete. Vilka medborgarideal som beskrivs i ämnesplanerna, som lärare därmed ska rätta sig efter, är relevant att undersöka.

Denna studie jämför vilka medborgarideal som skrivs ut i gymnasieskolans läroplans inledande del samt i de nya ämnesplanerna för de 9 gymnasiegemensamma ämnena: engelska, historia, idrott och hälsa, matematik, naturkunskap, religionskunskap, samhällskunskap, svenska och svenska som andraspråk. Eftersom de nya ämnesplanerna i högre grad än de föregående ska styra undervisningens innehåll, samtidigt som fostran av elever är ett av

---

<sup>1</sup>En reviderad version av dokumentet släpptes 2021.



skolans primära mål, är detta en fråga om hur fostransuppdraget tar sig uttryck i de olika ämnesplanerna och läroplanens inledande del. Då Sverige är en demokrati och den svenska gymnasieskolan vilar på demokratiska värden (Gyll, 2021, s.1) utgår jag i denna studie från att de medborgarideal som presenteras i skolans styrdokument gör det i relation till demokrati.

Rimligtvis borde läroplanens inledande del och ämnesplanerna verka för att eleverna ska utveckla egenskaper vilka medborgare i ett demokratiskt samhälle är i behov av. Om några av styrdokumentet inte premierar denna typ av medborgarideal så finns det en intern inkonsistens mellan skolans styrdokument. En skillnad i de medborgarideal som premieras i de olika ämnesplanerna kan leda till en skola med en ambivalent inställning till elevernas medborgarskap, vilket kan försvåra fostran av eleverna. Detta är problematiskt för samhället, då eleverna ska fostras till samhällsmedborgare. Det är också problematiskt för lärarkåren, då det kan försvåra samarbetet mellan ämnen. Dessutom har det inte genomförts någon studie som jämfört vilka medborgarideal som skrivs ut i samtliga de svenska gymnasiegemensamma ämnesplanerna. Det har ännu inte genomförts särskilt många studier som undersökt de kommande ämnesplanerna. Mer forskning är berättigad inom detta område.

## **2 Syfte och frågeställningar**

Syftet med den här studien är att undersöka vilka medborgarideal som premieras i Gyll:s inledande del och de nya ämnesplanerna för de gymnasiegemensamma ämnena som kommer att träda i kraft 2025.

För att fullfölja studiens syfte genomförs en undersökning med avseende att besvara följande två frågeställningar:

1. Vilka medborgarideal föreskrivs i Gyll:s inledande del och ämnesplanerna för de gymnasiegemensamma ämnena som kommer att träda i kraft 2025?
2. Vilka likheter och skillnader finns mellan de undersökta styrdokumentet?

Undersökningen genomförs som en ideologianalys med utgångspunkt i en analysram utformad från två dimensioner, självständighet och allsidighet.

### 3 Fostran i skolan

För att det ska vara meningsfullt att undersöka på vilket sätt medborgarskap framställs i skolans styrdokument krävs det att studien utgår ifrån antagandet att skolan och utbildning i åtminstone någon mån är viktig för elevernas utveckling. Att utbildning påverkar elevernas personliga utveckling och är viktig för att bevara demokratin instämmer många teoretiker i.

Dewey skriver att demokrati förvisso inte enbart förmedlas av skolan, då även familjen har ett ansvar att uppfostra sina barn till att bli demokratiska individer (Dewey i Wahlström, 2019, s.354-355). Dock så är en intellektuellt stimulerande utbildning ett krav för ett demokratiskt samhälle, då ett demokratiskt samhälle kräver intellektuella medborgare. Samtidigt kräver intellektuell utbildning fritt utbyte av tankar, vilket garanteras av demokrati. Intellektuellt stimulerande utbildning och demokrati förutsätter varandra. Skolan kan även skydda demokrati från antidemokratiska krafter inom nationen. Sociala fenomen i samhället ska inte enbart beskrivas som "fakta" utan som något eleverna kan påverka genom att vara aktiva medborgare (Dewey i Wahlström, 2019, s.354-355). Även Biesta verkar mena att skolan och utbildningen den förmedlar är en förutsättning för demokrati. "Vuxenhet" kan beskrivas som ett förhållningssätt där en person inte ser sig själv som världens mitt (Biesta, 2022, s.327-328). Att unga människor besitter "vuxenhet" är ett krav för skolan, men även för ett demokratiskt samhälle (Biesta, 2022, s.331). Detta liknar Nussbaums tankar om viktiga egenskaper för demokratisk fostran (2006, s.387). I ett demokratiskt samhälle är det viktigt att elever lär sig vara kritiska till de ideal som styr den kultur i vilken de växer upp: idéer ska inte accepteras på grund av att de är tradition, utan enbart om eleverna kan sluta sig till att de är logiskt hållbara (Nussbaum, 2006, s.388-389). Det är även viktigt att eleverna lär sig om andra nationer och folk, samt utvecklar förmågan att sätta sig in i hur dessa människor tänker (Nussbaum, 2006, s.389-392).

Sammanfattningsvis finns det i demokratiska samhällen ett behov av undervisning som bidrar till att eleverna inte enbart utvecklar ämneskunskaper, utan även vissa förmågor och ett visst förhållningssätt. Skolan har ett ansvar att eleverna 1) är intellektuellt kapabla att kritiskt värdera resonemang och logiken de bygger på och 2) att utveckla ett perspektiv på världen där de egna värderingarna och erfarenheterna inte är den "naturliga" utgångspunkten, utan där andra människors erfarenheter och åsikter ses som valida. Att detta perspektiv är något

enhetligt gott är inte en självklarhet. Sundström och Fernandez skriver att betoning av individens egen autonomi kan stå i konflikt med perspektiv som betonar starka band med och empati för andra (Sundström & Fernandez, 2013, s.106-107). Detta stämmer självfallet. Denna invändning måste dock relateras till utgångspunkten att andra människors åsikter och erfarenheter är valida. Utifrån detta perspektiv måste även åsikter som inte är socialt konforma få existera. Som Sundström och Fernandes skriver, bör en liberal skola inte säga åt eleverna hur de ska göra val eller vad de ska välja (Sundström & Fernandez, 2013, s.108).

En potentiellt starkare invändning emot premiering av autonomi inom liberal skola är att perspektiv som sätter individen i centrum premierar ett liberalt, västerländskt sätt att leva framför andra levnadsformer, vilka inte är liberala men som kan existera inom liberala demokratier (Sundström & Fernandez, 2013, s.106-107). Att det är nödvändigt att alla människor inom en demokrati utvecklar kritiskt tänkande är något som kan motiveras med Ben-Poraths begrepp "Shared Fate" eller gemensamt öde (min översättning). Gemensamt öde innebär att alla människor som bor i ett land, även om de kan ha olika kultur och åsikter, har en gemensam framtid då de är en del av samma nation (Ben-Porath, 2012, s.382-383). Det finns ett behov av att de olika grupperna inom landet utvecklar en förståelse och respekt för att vissa frågor är omtvistade och att det finns politiska processer inom vilka dessa frågor diskuteras. Detta kräver medborgare som har övervägt sin relation till andra grupper inom landet, nationalstaten och landets politiska processer (Ben-Porath, 2012, s.385-386). Från liberal synvinkel är det viktigt att alla grupper inom landet, även de som har ett icke-liberalt levnadssätt, har en förståelse för andra grupper inom landet, samt för det demokratiska systemet. Sammanfattningsvis är liberala demokratier i behov av intellektuellt mogna och kulturellt toleranta medborgare. En liberal och öppen skola är en förutsättning för att elever ska utvecklas mot detta medborgarideal.

### 3.1 Skolans styrdokument och forandet av elevers medborgarskap

Huruvida skolans läroplan påverkar elevers kunskaper och delaktighet i demokratiska processer är omtvistat.<sup>2</sup> Ekman och Pilo skriver att grundskollärare överlag ansett att

---

<sup>2</sup>Det svenska ordet "läroplan" saknar en direkt engelsk översättning. Ordet "Curriculum" ligger närmast, men med "Curriculum" kan menas både faktiska styrdokument vilka reglerar undervisningen (likt den svenska läroplanen) och det ämnesinnehåll som enskilda skolor eller lärare väljer att ta upp i sin undervisning. När ordet "Curriculum" används i Curriculum theory så åsyftas oftast inte faktiska dokument utan den innebörd som framträder ur dokumenten (Lundberg i Wahlström och Sundberg, 2017, s.164). När ordet "Curriculum" används i denna studie är det således detta som åsyftas.

kursplaner är betydelsefulla. (Ekman & Pilo, 2012, s.69) Detta innebär dock inte att lärare faktiskt följer kursplanerna. Många lärare tyckte att läroplanen för grundskolan, förskolan och fritidshemmet 2011 (Lgr11) var ambivalent, vilket sågs som ett problem men ändå uppskattades då det gav läraren frihet i sin undervisning (Ekman & Pilo, 2012, s.69-70). Fester och Johnson skriver liknande, många lärare i engelska som andraspråk anser att curriculum är viktigt men tar inte styrdokument i beaktning när de planerar sin undervisning (Fester & Johnson, 2015, s.136). Wahlström och Sundberg skriver att lärare överlag anser att Lgr11 är viktig, då den klargör vad de förväntas göra som lärare och specificerar vilket ämnesinnehåll de ska ta med, men samtidigt upplevs den som kontrollerande (Wahlström & Sundberg, 2017, s.177). Huruvida lärare faktiskt förhåller sig till styrdokument är alltså diskutabelt. En studie av Persson och Oscarsson indikerar att förändringar i styrdokument för gymnasiet inte påverkar elevers demokratiska kompetens: denna verkar istället framförallt påverkas av elevernas barndom och intryck från föräldrar (Persson & Oscarsson, 2010, s.147-149).

Det finns dock studier som betonar styrdokuments betydelse för elevers fostran. Schwab skriver att vetenskapligt material har stor potential att utveckla elevers intellektuella och moraliska förmågor (Schwab i Deng 2021, s.180-181). När ett visst vetenskapligt materials potential är tillräckligt stort så blir det en del av ett curriculum. Utifrån detta perspektiv har allt som kommer med i ett curriculum (i en demokrati) möjlighet att stimulera eleverna och vad som faktiskt kommer med blir betydelsefullt. Vad som kommer med i ett curriculum är inte en självklarhet (Sundström & Fernandez, 2013, s.112). Uteslutning eller inkludering av ett material i ett curriculum motiveras ofta utifrån att materialet anses vara "objektivitet" eller "neutralt". Vad som menas med dessa ord är inte en fråga med ett neutralt och objektivt svar. Om neutralitet tolkas som att ett perspektiv som en majoritet av befolkningen instämmer i premieras blir resultat annorlunda än om neutralitet tolkas som att flera olika perspektiv ska komma till uttryck (Sundström & Fernandez, 2013, s.112-113). *Vad* som kommer med i läroplanen är betydelsefullt.

Även *Hur* frågor med påverkan på samhället presenteras i läroplanen är betydelsefullt. Många politiker är idag för ett curriculum som förespråkar en "korrekt" väg (Nussbaum, 2006, s.392). Den "väg" som förespråkas av politiker kan vara ett steg i en process att skapa nationalistiska och patriotiska medborgare, men kan också ta formen av en självklar och obligatorisk solidaritet med andra människor som inte behöver diskuteras. Oavsett vad den

“korrekta” vägens essens är så är dess existens problematisk, eftersom kritiskhet och frihet är garantier för ett demokratiskt samhälle (Nussbaum, 2006, s.392).

Sammanfattningsvis är skolan en betydelsefull institution för att upprätthålla ett demokratiskt samhälle. Då en demokrati kräver en viss typ av medborgare och det till stor grad är skolan som styr vilken typ av medborgare samhället kommer att bestå av är det aktuellt att undersöka vilken typ av medborgare som förespråkas i den svenska skolans styrdokument.

### 3.2 Studier om det demokratiska fostransuppdraget i svensk skola

Sandahl (2014) har undersökt skillnader i ämnesplanerna för historia och samhällskunskap för svensk grundskola, vilka var en del av Lgr11.<sup>3</sup> De två ämnena har väldigt olika natur (Sandahl, 2014, s.74-76). I historieämnet ska elever genom undervisningen utveckla en förståelse för historiemedvetenhet, hur de själva kan påverka den politiska utvecklingen i samhället, samt hur dåtid, nutid och framtid hänger ihop. I samhällskunskapsämnet så ges medborgarkompetens lite utrymme. Eleven beskrivs som en observatör, inte en aktör. Enligt Lgr11 (Lgr11, 2011, s.9) ska arbete i skolan leda till att elever utvecklar ett ansvarskännande och aktivt förhållningssätt. För denna aspekt verkar ämnesplanen för historia uppfylla läroplanens krav till högre grad än vad ämnesplanen för samhällskunskap gör. Det verkar finnas en skillnad i vilken typ av medborgarideal ämnesplanerna för grundskolan förmedlar. En liknande skillnad finns möjligtvis mellan ämnesplanerna för gymnasiet. Som diskuterats ovan är detta ännu inte väl utforskat.

Lindholm (2018) har undersökt hur demokratiuppdraget presenteras i ämnesplanen för historia på gymnasiet. Det finns en motsättning i ämnesplanen, gällande att elevernas förväntas utvecklas till kritiska medborgare, samtidigt som den rådande samhällsordningen inte bör ifrågasätta, vilket innebär att det är tvivelaktigt huruvida eleverna verkligen blir demokratiska subjekt (Lindholm, 2018, s.29-30). Hur demokratiuppdraget kommer till uttryck i samhällskunskap på gymnasiet har undersökts av Bergmark (2023). För att elever ska utveckla en god tillit till den egna förmågan att påverka demokratiska processer är det viktigt att de lär sig om det demokratiska systemet de lever i och hur olika politiska aktörer bidragit till förändring. (Bergmark, 2023, s.30-32). Ekman (2007) har genomfört en studie som jämfört hur den demokratiska kompetensen varierar mellan olika gymnasieprogram. Pojkar

---

<sup>3</sup>Vilka Wahlström jämfört med liknande styrdokument i Kalifornien.

har överlag större tillit till den egna möjligheten att påverka än flickor, medan elever på högskoleförberedande program överlag har bättre demokratiska kunskaper än elever på yrkesförberedande program. (Ekman, 2007, s.161-163).

Utveckling av elevers demokratiska kompetenser veckar variera mellan olika programinriktningar, samtidigt som att demokratiska processer får utrymme i undervisningen verkar vara betydelsefullt. Hur ämnesplanerna för de gymnasiegemensamma ämnen är utformade verkar således vara betydelsefullt eftersom det kan bidra till att demokratiska processer får mer utrymme i samtliga elevers undervisning.

## 4 Demokrati i skolan

Då studien ämnar undersöka vilken typ av medborgarfostran som förespråkas i läroplanens värdegrund och de kommande ämnesplanerna är det viktigt att först diskutera olika typer av demokrati. Att fostran för någon form av demokrati förespråkas i läroplanerna är en rimlig utgångspunkt. Även om utbildning kan ha flera olika syften så är det en social process som upprätthålls av staten, med det huvudsakliga syftet att forma medborgare som kommer upprätthålla den sociala ordningen. (Sundström & Fernandez, 2013, s.104). Då Sverige varit en demokrati med allmän och lika rösträtt i mer än 100 år så är svenska skolans styrdokument förmodligen utformade för att forma demokratiska medborgare. Nedan presenteras några av de vanligaste modellerna för "demokrati". Därefter förs en diskussion om vilken typ av medborgare dessa olika former av demokratier eftersträvar.

### 4.1 Modeller för demokrati

Demokrati har blivit något av ett honnörsord, det vill säga något som många säger sig stå för då det anses vara något gott (Ekman & Pilo, 2012, s.28-29). Förmaningar av sorten att den svenska skolan ska "förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden" (Gyll, 2021 s.2) kan tolkas på olika sätt, beroende på hur uttolkaren själv ser på vad demokratins "grundläggande värden" är. Ekman och Pilo skriver att en grundläggande uppdelning av demokrati är den mellan direktdemokrati, där alla väljare direkt röstar för eller emot beslut och representativ demokrati, där väljarna utser representanter som ska rösta åt dem (Ekman & Pilo, 2012, s.36-37). Någon form av indirekt demokrati är det administrativt rimliga i de flesta moderna demokratier, även om direktdemokratiska inslag kan förekomma via till exempel folkomröstningar (Ekman & Pilo, 2012, s.36-41). Då Sverige är ett land med indirekt

demokrati, där valda politiker styr landets regering och riksdag, är det rimligt att anta att skolans styrdokument förmodligen inte förespråkar fostran av medborgare för direktdemokrati utan för någon form av indirektdemokrati.

Det går att urskilja olika teoretiska förslag på hur demokrati bör fungera i praktiken, vilket kan kallas för olika demokratimodeller (Ekman & Pilo 2012, s.42). Fyra sådana typer av demokratimodeller, vilka alla är någon form av indirekt demokrati, presenteras nedan.

## 4.2 Representativ demokrati

Representativ demokrati är en demokratimodell för vilken demokratins primära karaktärsdrag är att väljare röstar fram politiker vilka ska representera deras intressen (Ekman & Pilo, 2012, s.43-44). Principen bygger på åsiktsrepresentativitet, de folkvalda politikerna får politiskt mandat vilket de bör använda för att säkra sina väljares intressen. I vilken grad politikerna bör göra exakt som väljarna önskar eller har ett visst förtroende att agera på egen hand är omdiskuterat. Denna demokratimodell kan ses som en genuin enskild modell, men också som en grundstruktur för demokrati vilka andra demokratimodeller bygger på (Ekman & Pilo, 2012, s.42). I denna studie förstås begreppet på det senare sättet.

## 4.3 Elitdemokrati

Enligt modellen för elitdemokrati är den mest väsentliga aspekten av demokrati inte att folkviljan ska råda utan att medborgarna genom fria val kan välja vilken elit som ska styra (Ekman & Pilo, 2012, s.44-47). Medborgarna behöver och bör inte ha mycket direkt inflytande på styret av landet. Men genom att de eliter (partier och politiker) som vill styra landet kan förlora sin politiska makt ifall de missköter sig finns en viss garanti för att medborgarnas rättigheter kommer vara säkra. Denna demokratiform förknippas ofta med idealet om en liten "nattväktarstat" vilken existerar för att skydda medborgarnas rättigheter och som inte aktivt ska lägga sig i hur de lever sina liv.

## 4.4 Deltagardemokrati

Deltagardemokrati är en demokratimodell enligt vilken medborgarna i en nation ska vara aktivt engagerade i de politiska debatter som sker i landet (Ekman & Pilo, 2012, s.47-48). Detta engagemang anses leda till att de beslut som tas får en större legitimitet och tydligare är en produkt av demokratin, då besluten inte enbart är fattade av politiker utan även har

diskuterats av landets medborgare. Att medborgare är politiskt aktiva anses leda till att de utvecklas som människor, då de börjar tänka mer kritiskt och reflektera över vad de själva tycker. Denna typ av utveckling leder i sin tur till ökat politiskt engagemang, vilket leder till att de demokratiska besluten får ännu större legitimitet. Processen kan beskrivas som en god cirkel (Ekman & Pilo, 2012, s.48).

## 4.5 Deliberativ demokrati

Deliberativ demokrati är en demokratimodell som värdesätter diskussion mellan medborgare och politiker (Ekman & Pilo, 2012, s.48-50). Demokratimodellen kan ses som en vidareutveckling av deltagardemokrati. Idealet är inte enbart att väljarna ska vara politiskt engagerade, utan också att problem och olika förslag på lösningar ska diskuteras öppet. Istället för att en sida ska rösta igenom sin vilja eller att en kompromiss ska uppnås är tanken att de olika sidorna i en debatt faktiskt ska bli överens: en konsensus bör om möjligt uppnås. Detta anses leda till att de politiska beslut som fattas har stor legitimitet, samt en ökad tolerans i samhället då människor får inblick i och solidaritet för andra gruppers åsikter.

## 4.6 Sammanfattning av modellerna

I tabell 1. nedan redovisas kärndragen i elitdemokrati, deltagardemokrati och deliberativ demokrati.<sup>4</sup> I tabellens tredje kolumn redovisas också de medborgarideal dessa modeller förespråkar. Då studien ämnar undersöka medborgarfostran i skolans styrdokument är dessa medborgarideal det mest centrala resultatet av diskussionen som förts i detta kapitel.

---

<sup>4</sup>I tabellen ingår inte representativ demokrati då den kan ses som en "grundmall" vilka de andra tre demokratimodellerna utgår ifrån.



**Tabell 1. Matris över demokratimodeller**

Demokratimodell	Syn på politiken	Syn på medborgarna
Elitdemokrati	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Liten elit bör fatta beslut i politiska frågor</li> <li>● Politiskt engagemang från folket är onödigt</li> <li>● Ska garantera att medborgarnas rättigheter är säkrade</li> <li>● Staten ska inte lägga sig i medborgarnas liv</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Saknar förmåga att ta ställning i komplicerade politiska frågor</li> <li>● Bör enbart vara politiskt aktiva genom att rösta</li> </ul>
Deltagardemokrati	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Politiska frågor bör ha legitimitet bland folket</li> <li>● Politiskt engagemang från folket är något gott</li> <li>● Medborgarna ska ta ställning i politiska frågor och vara kapabla att diskutera dem öppet</li> <li>● Politiskt medvetande och kritiskt tänkande leder till att folket utvecklas som människor</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Är kapabla till kritiskt tänkande och att aktivt ta ställning i politiska frågor</li> <li>● Deras politiska engagemang är nödvändigt för att demokratin ska vara rättfärdigad</li> <li>● Utvecklas <b>intellektuellt</b> genom att vara engagerade i politiska processer</li> </ul>
Deliberativ Demokrati	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Politiska frågor bör ha legitimitet bland folket</li> <li>● Politiskt engagemang från folket är något gott</li> <li>● Medborgarna ska ta ställning i politiska frågor och vara kapabla att diskutera dem öppet</li> <li>● Politiskt medvetande och kritiskt tänkande leder till att folket utvecklas som människor</li> <li>● Att frågor debatteras öppet leder till en ökad tolerans i samhället</li> <li>● Att konsensus nås i debatter leder till att politiska beslut får stor legitimitet</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Är kapabla till kritiskt tänkande och att aktivt ta ställning i demokratiska processer</li> <li>● Deras politiska engagemang är nödvändigt för att demokratin ska vara rättfärdigad</li> <li>● Utvecklas <b>intellektuellt och moraliskt</b> genom att vara engagerade i politiska processer</li> </ul>

Synen på medborgarna skiljer sig markant mellan modellen för elitdemokrati och de övriga modellerna. Enligt modellen för elitdemokrati ska medborgarnas politiska engagemang enbart bidra till att den rådande sociala ordningen upprätthålls. Att medborgarna utvecklas som personer genom sitt politiska engagemang är inte nödvändigt och att de får något reellt inflytande är inte önskvärt. Detta medborgarideal är mycket annorlunda mot de medborgarideal modellerna för deltagardemokrati och deliberativ demokrati föreskriver. Båda dessa demokratimodeller betonar vikten av att medborgarna får möjlighet att direkt påverka politiken, men även att medborgarnas intellektuella kapacitet och kritiska tänkande utvecklas av politiskt engagemang. Enligt modellen för deliberativ demokrati ska medborgarna även utvecklas moraliskt och bli mer empatiska och förstående genom sitt politiska engagemang.

Modellen för elitdemokrati förespråkar passiva medborgare. En snabb genomläsning av skolans styrdokument gör det uppenbart att svensk skola inte ska producera elever utefter detta ideal. Deltagardemokrati och deliberativ demokrati verkar vara de demokratiformer som är mest relevanta att undersöka i en svensk skolkontext. De medborgarideal som förespråkats av olika skolforskare (Biesta 2022, Ben-Porath 2012, Nussbaum 2006) verkar ligga närmast den deliberativa demokratins medborgarideal.

Utifrån de demokratimodeller som diskuterats i detta kapitel kan nu urskiljas två olika medborgarideal som rimligen kan komma till uttryck i den svenska skolans styrdokument. Dessa medborgarideal är likartade. Förslag på hur en konkret skillnad mellan medborgaridealerna (och de demokratimodeller som premierar dem) kan förstås ges i följande avsnitt.

## 4.7 Bestridande och inklusivitet

Dahl skriver att demokrati i teorin kan delas upp i två aspekter: Contestation eller bestridande (min översättning) och inclusiveness eller inklusivitet (min översättning) (Dahl i Coppedge m.fl., 2008, s.633). Med bestridande menas huruvida medborgarna i ett land har möjlighet att fritt formulera sina åsikter, framföra sina åsikter och ha sina åsikter tagna i beaktande. Med inklusivitet menas hur stor del av befolkningen som har möjlighet att utöva inflytande över staten.

En relevant fråga är vad för form av “demokrati” bestridande och inklusivitet är viktigt för. En hög grad av **bestridande** är viktigt för deltagardemokrati och deliberativ demokrati, där medborgarnas möjlighet att utöva reellt inflytande bör vara stort. Det är inte viktigt för elitdemokrati, där medborgarna primärt ska välja vilken elit som ska styra. En hög grad av **inklusivitet** är framförallt viktigt för deliberativ demokrati. För deliberativ demokrati är det viktigt att alla människor i ett samhälle kan komma till tals och att alla grupper har möjlighet att påverka. Detta är inte på samma sätt viktigt för deltagardemokrati, där det inte egentligen ses som ett problem att en stark majoritet styr utan att ta minoritetens intressen i beaktande. Om likheter och skillnader mellan deltagardemokrati och deliberativ demokrati reduceras till sina mest basala aspekter så verkar det som att: 1) deltagardemokrati och deliberativ demokrati är **lika** i och med att de båda förespråkar bestridande, 2) deltagardemokrati och deliberativ demokrati är **olika** i och med att deliberativ demokrati är för inklusivitet medan deltagardemokrati är neutralt inställd till det. De två termerna kan således användas för att förklara skillnader i de två demokratimodellernas medborgarideal. Termerna kan förstås som dimensioner (Coppedge m.fl., 2008, s.645), vilket jag återkommer till i metoddiskussionen nedan.

## 5 Studiens metod

Studiens mål är att undersöka vilka medborgarideal som får stöd i de undersökta dokumenten. För att nå detta mål kommer en ideologianalys att utföras. Vad detta innebär beskrivs nedan.

### 5.1 Ideologianalys

Bergström och Svärd skriver att en “idé” kan förstås som en tankekonstruktion som existerat under en längre tid (Bergström & Svärd, 2018, s.133-134). Denna form av tankekonstruktioner kan vara omdömen om hur världen är beskaffad, normativa utsagor om hur världen borde vara beskaffad, samt föreskrifter över hur människor bör handla för att världen ska bli mer lik hur den “borde” vara. En ideologi är ett system av sammanhängande idéer vilka tillsammans ger en “världsbild” (Bergström & Svärd, 2018, s.135-137). Ideologier kan delas upp i två grupper. Övergripande ideologier är bredda världsåskådningar, ofta politiska i sin natur och med föreskrifter för hur samhället bör vara organiserat. Domänspecifika ideologier är mer nischade och informella, ofta med fokus på en viss del av samhället. ”Kärnfamiljeideologi”, ”tjänstemannaideologi” och ”skolans ideologi” är exempel

på domänspecifika ideologier (Bergström & Svärd, 2018, s.136-137). Domänspecifika ideologier överlappar ofta med övergripande ideologier.

De olika demokratiideal som diskuterats ovan, elitdemokrati, deltagardemokrati och deliberativ demokrati, kan alla uppfattas som övergripande ideologier, eftersom de innehåller konkreta människosyner samt föreskrifter för hur hela samhällen bör vara organiserade. Som nämnts i det föregående avsnittet är en primär skillnad mellan dessa demokratimodeller hur de beskriver medborgarnas engagemang i politiska processer. Dessa medborgarideal kan ses som domänspecifika ideologier. För att undersöka hur medborgarfostran beskrivs i ämnesplanerna för de gymnasiegemensamma ämnena och läroplanens inledande del är det rimligt att göra en ideologianalys av styrdokumentet. Analysen kommer att genomföras utifrån dimensioner, vilket diskuteras i nästa avsnitt.

Ett alternativ till ideologianalys är diskursanalys. Fairclough skriver att diskursanalys handlar om att analysera texter för att synliggöra de sociala processer i vilka texterna uppstått (Fairclough, 2005, s.916). En diskurs är ett speciellt sätt att beskriva världen på (Fairclough, 2005, s.925). Som exempel ger Fairclough att socialdemokrater, liberaler och konservativa skulle beskriva olika samhällsgrupper och relationerna mellan dessa på olika sätt. Min tolkning av detta är att målet med diskursanalys är att belysa de perspektiv som lett till att en text blivit producerad. Diskursanalys kan verka som en passande metod för denna studie, eftersom målet är att undersöka vilken syn på medborgarna som föreskrivs i olika dokument. Denna studie har dock ett tämligen begränsat perspektiv, den intresserar sig enbart för medborgarfostran relaterat till demokratiideal. I en diskursanalys borde även diskuteras hur dokumentet kan förstås i en social kontext. Eftersom denna studie har ett begränsat fokus passar ideologianalys bättre som metod.

## 5.2 Vad är Dimensioner?

För att uttalanden som "medborgaridealet i ämnesplan A liknar den i ämnesplan B" ska kunna göras behöver på förhand bestämts hur olika medborgarideal ska organiseras. För detta ändamål kommer dimensioner att användas. Bergström och Svärd skriver att användandet av dimensioner som analysverktyg innebär att forskaren utifrån de studerade ideologierna sätter upp olika "axlar", dimensioner, som är relevanta för ideologierna i fråga (Bergström & Svärd, 2018, s. 154). Varje axel motsvarar en viss fråga och varje ände motsvarar en extrem position

i frågan. För dimensionen “människosyn” kan en ände till exempel var “optimistisk människosyn” och en “pessimistisk människosyn”. De ideologier som studeras sätts sedan ut längs med axeln efter i vilken grad ideologierna instämmer i ytterpunkternas antaganden.

### 5.3 Konstruktion av dimensioner

För att undersöka vilket medborgarideal läroplanens inledande del och de nya ämnesplanerna förespråkar behöver definieras ett antal dimensioner längs vilka styrdokumentet kan placeras. Tillsammans ska dessa dimensioner ge en bild av vilket medborgarideal ett visst styrdokument premierar. Jag återkommer här till termerna bestridande och inklusivitet.

Coppedge m.fl. skriver att om bestridande och inklusivitet är rimliga faktorer att mäta demokrati med så bör de två dimensionerna kunna urskiljas i demokratiundersökningar (Coppedge m.fl., 2008, s.633-634). Bra dimensioner ska vara logiskt hållbara, det ska gå att teoretiskt förklara dem (Coppedge m.fl., 2008, s.633). Dimensionerna ska också ha stöd i verkliga företeelser. De indikatorer på demokrati som återfinns i undersökningar av demokrati bör kunna delas upp i två grupper, där indikatorerna inom en grupp bör samvariera med varandra i större grad än vad de samvarierar med indikatorerna inom den andra gruppen. Om indikatorerna inte på detta sätt kan delas upp i olika grupper är det rimligare att mäta demokrati utefter en dimension. Om indikatorerna kan delas upp i fler än två grupper med hög intern samvarians så är det rimligare att mäta demokrati utifrån fler än två dimensioner. De två dimensionerna bestridande och inklusivitet har vetenskapligt stöd, då indikatorerna i de flesta större studier om demokrati som gjorts kan delas upp i två grupper på det sätt som diskuterats (Coppedge m.fl., 2008, s.645).

Bestridande och inkludering verkar således vara rimliga dimensioner för att mäta “demokrati”. Från den tidigare forskningen bör det framgå att många forskare som diskuterar medborgarfostran menar att utbildning i demokrati ska fostra medborgare till att bli dels kritiska och reflekterande, dels sympatiskt inställda till andra människor. De två dimensionerna har således en god teoretisk grund. När Coppedge m.fl. diskuterar dessa termer gör de det i relation till nationer. Det är förmodligen olämpligt att direkt applicera dessa dimensioner på en skolkontext.

Med inspiration från bestridande och inklusivitet sattes två nya dimensioner upp för att undersöka medborgaridealen i de undersökta styrdokument: öppenhet och inkludering. En analys genomfördes sedan av materialet utifrån dessa dimensioner. Det blev dock uppenbart att de två dimensionerna var bristfälliga. De var definierade på ett sådant sätt att de enbart tog i beaktning hur styrdokumentet diskuterade klassrumsklimat, till exempel vikten av diskussioner i klassrummet eller att elever med avvikande åsikter fick komma till tals. Dimensionerna fångade inte upp hur styrdokumentet diskuterade det teoretiska ämnesmaterialet, gällande huruvida eleverna ska få formulera egna åsikter om materialet eller huruvida flera olika perspektiv ska presenteras. Två nya dimensioner konstruerades därför, som lägger större tyngd på hur ämnesmaterialet beskrivs. Dessa dimensioner är bättre anpassade till det undersökta materialet, då styrdokumentet i högre grad diskuterar ämnesinnehåll än vad de diskuterar klassrumsklimat.<sup>5</sup>

## 5.4 Dimensioner för undersökningen

Studiens analysram tar avstamp i den föregående diskussionen och består av två dimensioner: självständighet och allsidighet.

**Självständighet** är bestridande applicerat på skolans fostransuppdrag. Dimensionen mäter i vilken grad ett styrdokument poängterar vikten av diskussioner, att frågeställningar ska problematiseras, att elever ska ta ställning i olika frågor, samt att elevers kritiska förmågor ska utvecklas. Även föreskrifter om elevinflytande, diskussioner i klassrummet och att elever ska förberedas till att delta i samhället hör till denna dimension.

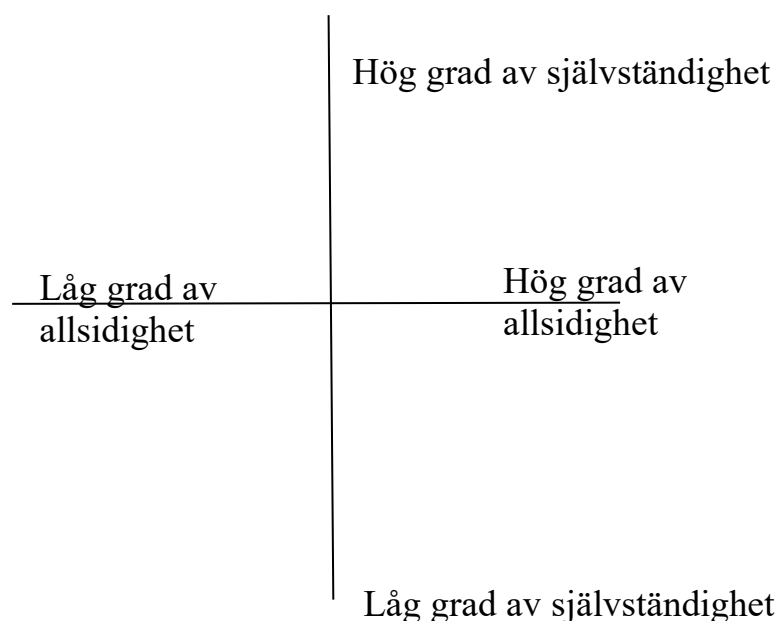
**Allsidighet** är inklusivitet applicerat på skolans fostransuppdrag. Dimensionen mäter i vilken grad en ämnesplan betonar att eleverna ska få ta del av olika perspektiv, minoriteters upplevelser, problematiserande av definitioner utifrån olika kulturer och perspektiv. Även föreskrifter om att alla elever ska få komma till tals, att de normer som råder på skolan ska problematiseras och att elever ska utveckla förståelse och solidaritet för andra grupper hör till denna dimension.

---

<sup>5</sup>De ligger även närmare de definitioner av bestridande och inklusivitet som Coppedge m.fl. diskuterat än vad de första dimensionerna gjorde.

Två dimensioner kommer således att användas för analysen av ämnesplanerna. Enligt detta analysverktyg finns det fyra olika typer av möjliga styrdokument, vilket redovisas i diagram 1. Ett styrdokument med hög grad av både självständighet och allsidighet förespråkar en syn på medborgarna liknande deliberativ demokrati, medan ett styrdokument med hög grad av självständighet men låg grad av allsidighet förespråkar en syn på medborgarna liknande deltagardemokrati. Ett styrdokument med hög grad av allsidighet men låg grad av självständighet premierar framförallt medborgare som är toleranta och solidariska, men inte kritiska och självreflekterande. Ett sådant styrdokument kan förmodligen inte beskrivas som särskilt demokratisk. Ett styrdokument med låg grad av både allsidighet och självständighet är **icke**-demokratisk. Det är mycket otroligt att någon av styrdokumenterna är direkt **anti**-demokratisk, då utbildningen i ett demokratiskt samhälle har som primär funktion att upprätthålla den demokratiska ordning (vilket diskuterats ovan).<sup>6</sup>

**Diagram 1. Dimensionerna**



<sup>6</sup>Att ett styrdokument hamnar under eller till vänster om origo ska därför förstås som att styrdokumentet har ett lågt värde i den undersökta dimensionen, inte ett negativt värde.

## 6 Undersökning av styrdokumentet

Analysen av läroplanen har utgått ifrån läroplanens inledande avsnitt, vilken har två delar: "Skolans värdegrund och uppgifter" och "Övergripande mål och riktlinjer". De nya ämnesplanerna har tre primära delar: ämnets syfte, beskrivningar av ämnets nivåer, samt beskrivning av betygskriterierna (vilka är samma för samtliga nivåer inom ämnet). Vid analysen har samtliga delar tagits i beaktning.

### 6.1 Läroplanens inledande del

Läroplanens inledande del domineras av föreskrifter för självständighet och allsidighet.

Gällande allsidighet poängteras att utbildningen ska leda till att eleverna förbereds för och utvecklar en positiv inställning till ett mångkulturellt samhälle (Gy11, 2021, s.1). Eleverna ska utveckla en identitet som inte är ensidigt svensk, utan som också kan sättas in i ett internationellt perspektiv (Gy11, 2021, s.2). Vidare föreskrivs att eleverna utvecklar ett internationellt perspektiv på politiska frågor och att de nationella minoriteternas historia och religion ska få plats i undervisningen (Gy11, 2021, s.4, s.6). Eleverna ska också utveckla solidaritet för andra grupper (Gy11, 2021, s.8). Förutom att lyfta teoretiska kunskaper innehåller dokumentet alltså normativa föreskrifter om hur eleverna ska förhålla sig till andra grupper. Även gällande andra samhällsfrågor förekommer normativa formuleringar. Förutom att könsnormer ska genomsyra klassrummet och eleverna utveckla en förståelse för hur könsnormer påverkar samhället (Gy11, 2021, s.2, s.3, s.7), ska eleverna också bli positivt inställda till jämställdhet (Gy11, 2021, s.8.). På ett likartat sätt ska elever utveckla respekt för "de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på" (Gy11, 2021, s.2). Läroplanens värdegrund ligger väldigt långt ut på axeln för allsidighet.

Resultatet är mer splittrat för självständighet. Det framgår på flera ställen i dokumentet att eleverna ska få utveckla ett ansvarsfullt förhållningssätt och bli aktiva samhällsmedborgare (Gy11, 2021, s.1, s.3, s.4, s.9). Följande citat är ett exempel: "Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet." (Gy11, 2021, s.4). Det förekommer också formuleringar om att eleverna ska få möjlighet att ta ställning i olika livsfrågor, värderingsfrågor och frågor om hur kunskap kan användas på olika sätt (Gy11, 2021, s.6, s.7). Läraren ska med eleverna diskutera olika förhållningssätt till politiska frågor och vad konsekvenserna av olika förhållningssätt



kan bli (Gy11, 2021, s.11). Eleverna ska förberedas för att delta i demokratiska processer och få möjlighet att påverka beslutsfattande i klassrummet (Gy11, 2021, s.6, s.9). Det är tydligt att undervisningen ska bidra till att eleverna blir kritiska, ansvarstagande och politiskt insatta individer. Detta måste dock relateras till de normativa formuleringarna. Även om eleverna ska lära sig att ta ställning i politiska frågor så finns det vissa värden som inte får ifrågasättas. Gällande jämställdhet, solidaritet med utsatta grupper och demokratins förtjänster ska eleverna inte själva komma fram till vad de tycker - istället bör läraren direkt överföra vissa värden på eleverna. Det finns således ett "övre tak" för vilka åsikter som är tillåtna. Eleverna kan "tycka fel" i vissa frågor. Läroplanens värdegrund förespråkar sålunda självständighet i ganska hög grad.

## 6.2 Engelska

Ämnesplanen för engelska lägger tyngd på allsidighet. I ämnets syfte betonas att undervisning inom ämnet ska bidra till att eleverna utvecklar en förståelse för den engelskspråkiga världen (Engelska, 2023, s.1). Eleverna ska utveckla en insikt i olika sätt att leva, få en ökad medvetenhet om kulturella frågor och samhällsfrågor, samt utveckla en nyfikenhet gentemot andra språk och kulturer. Med skolverkets egna ord: "Kunskaper i engelska kan dessutom ge nya perspektiv på omvärlden, ökade möjligheter till kontakter och större förståelse för olika sätt att leva" (Engelska, 2023, s.1). I nivåbeskrivningarna förekommer formuleringar om att undervisningen ska täcka värderingar och förhållanden i olika engelsktalande områden, etiska frågor, samt att eleverna ska lära sig att resonera ur olika perspektiv kopplat till egna erfarenheter (Engelska, 2023, s.2, s.5). Självständighet och allsidighet binds här samman. Ämnesplanen för engelska förmedlar en stark förväntan om allsidiga elever.

Tyngd läggs också på självständighet. I beskrivningen av ämnets nivåer framgår att eleverna förväntas utveckla förmågan att motivera ställningstaganden i etiska och existentiella frågor (Engelska, 2023, s.2, s.3). Eleverna ska även få diskutera åsikter, idéer och erfarenheter, diskutera samhällsfrågor och förmedla värderingar relaterat till dessa, samt utveckla strategier för att aktivt medverka i samhällsliv (Engelska, 2023, s.3, s.5). Ämnesplanen lägger således stor tyngd på elevernas självständighet. Dock betonas inte hur eleverna faktiskt ska kunna påverka demokratiska processer. Ämnesplanen hamnar ganska långt ut på axeln för självständighet.

## 6.3 Historia

Det framkommer tydligt i ämnesplanen för historia att olika perspektiv ska få utrymme inom historieämnet (Historia, 2023, s.1, s.3, s.4, s.5, s.6). Undervisningen ska belysa att det inte finns någon objektiv epokindelning utan att epoker kan uppfattas olika utifrån olika kulturers perspektiv. Det framgår tydligt att de svenska minoriteterna, samt förtrycket av dessa, ska få utrymme i undervisningen och att olika historiska perspektiv på frågor om sexualitet, kön och barn ska få utrymme i undervisningen. Denna typen av föreskrifter förekommer i betygskriterierna, ämnets syfte och samtliga ämnesnivåer. Ämnesplanen för historia har ett allsidigt perspektiv.

Självständighet ges framförallt utrymme i behandlingen av källor och historiebruk. Ur ämnets syfte framgår att elever ska utveckla förståelse för hur historia använts på olika sätt av aktörer för att skapa identitet och sammanhang (Historia, 2023, s.1). Det framgår att historia är ett viktigt ämne för elevernas möjlighet att delta i samhällslivet: "På så vis bidrar undervisningen i historia till att eleverna bättre kan förstå nutiden och utveckla förmåga att orientera sig inför framtiden." (Historia, 2023, s.1). I flera nivåbeskrivningar framkommer att eleverna ska utveckla förmågan att analysera källors trovärdighet, samt resonera om hur olika aktörer kan använda källor för att påverka samhället (Historia, 2023, s.3, s.4, s.5, s.6, s.7). Ur betygskriterierna och beskrivningen av ämnets högre nivåer framgår det att eleverna förväntas utveckla förmågan att resonera om historiska händelseförlopp och förklaringsmodeller. (Historia, 2023, s.5, s.6, s.7, s.8). Att eleverna själva ska ta ställning i olika frågor eller utveckla ett kritiskt förhållningssätt betonas dock inte. Historieämnet placeras således ganska högt upp på axeln för självständighet.

## 6.4 Idrott och hälsa

Kopplat till allsidighet förekommer föreskrifter i ämnesplanen för idrott och hälsa om att undervisningen ska motverka könsstereotyper, samt belysa hur kroppsideal kan leda till dopning och ätstörningar (Idrott och hälsa, 2023, s.1, s.3). Dessa formuleringar är dock fåordiga och i betygskriterierna så framkommer inte att dessa kunskaper ska bedömas. För axeln allsidighet hamnar ämnesplanen för idrott och hälsa långt till vänster.

Mer utrymme ges åt självständighet. Det framkommer i ämnets syfte att elever ska utveckla en förmåga att planera friluftaktiviteter, anpassa dessa utifrån situationen och den egna

förmågan, samt värdera aktiviteterna (Idrott och hälsa, 2023, s.1). Följande citat ger en inblick i dokumentets karaktär: “Undervisningen i ämnet idrott och hälsa ska syfta till att eleverna utvecklar sin kroppsliga förmåga samt förmåga att planera, genomföra och utvärdera olika rörelseaktiviteter utifrån sina förutsättningar.” (Idrott och hälsa, 2023, s.1). Att detta är viktigt framkommer också i betygskriterierna (Idrott och hälsa, 2023, s.4). Att elever ska ges möjlighet att förbereda ergonomiskt säkra och väl anpassade aktiviteter föreskrivs i ämnets syfte och nivåbeskrivningar (Idrott och hälsa, 2023, s.1, s., s.2, s.3, s.4). Det framgår även att elever förväntas vara medvetna om sina utvecklingsbehov (Idrott och hälsa, 2023, s.4). Ämnesplanen för idrott och hälsa hamnar mycket långt ut på axeln för självständighet.

## 6.5 Matematik

Ämnesplanen för matematik saknar formuleringar som rör allsidighet. Dokumentet inleds med ett konstaterande av att matematik är ett ämne med rötter i flera kulturer, men det framgår inte om eller på vilket sätt detta ska påverka undervisningen (Matematik, 2023, s.1). Dokumentet innehåller inte problematiseringar av matematiska begrepp och hur matematik kan användas för att upprätthålla maktstrukturer. Matematik hamnar därför längst till vänster på axeln allsidighet.

Självständighet ges mer utrymme i ämnesplanen för matematik. I beskrivningen av ämnets syften finns en vag formulering om att undervisning i ämnet ska bidra till att elever lär sig använda matematik i samhällslivet (Matematik, 2023, s.1). Mer konkreta föreskrifter finns i nivåbeskrivningarna: elever ska lära sig om hur matematiska begrepp kan användas i samhällsliv, frågor om hållbar utveckling samt hur matematik kan användas för kritisk granskning av fakta och påståenden. (Matematik, 2023, s.3, s.4, s.5, s.6, s.7, s. 9, s.10). Eleverna ska få applicera matematiska modeller på realistiska situationer och resonera om modellernas begränsningar (Matematik, 2023, s.7, s.8, s.10). Det framgår också att matematikundervisningen ska bidra till elevernas kritiska tänkande: “Problemlösning med särskild utgångspunkt i utbildningens karaktär, privatekonomi och samhällsliv, däribland frågeställningar som berör hållbar utveckling och hur matematik kan användas för kritisk granskning av fakta och påståenden.” (Matematik, 2023, s.10). Elevers möjlighet att påverka diskuteras inte, inte heller att de ska få ta ställning i eller resonera om olika frågor. Överlag så är graden av självständighet i ämnesplanen för matematik relativt hög.

## 6.6 Naturkunskap

I ämnesplanen för naturkunskap framkommer att elever ska ges möjlighet att problematisera naturvetenskapliga ämnen ur ett hållbarhetsperspektiv samt ur etiskt perspektiv, gällande till exempel bioteknik (Naturkunskap, 2023, s.3, s.4). Utöver detta får allsidighet inget utrymme i ämnesplanen.

Mer utrymme ges åt självständighet. Det framgår att eleverna ska utveckla förmågan att kritiskt granska och värdera information om naturvetenskap samt utveckla en förståelse för hur naturvetenskap påverkar samhället (Naturkunskap, 2023, s.1). Naturkunskap beskrivs som viktig för elevers möjlighet att agera självständigt: “Genom att få diskutera och utforska frågor med samhällsanknytning ska eleverna ges möjlighet att befästa, fördjupa och utveckla naturvetenskapliga kunskaper för att kunna möta, förstå och påverka sin samtid.” (Naturkunskap, 2023, s.1). Eleverna ska få ta ställning i frågor gällande bruket av naturvetenskap, diskutera etiska frågor med koppling till naturvetenskap och lära sig att skilja mellan vetenskapliga och icke vetenskapliga påståenden (Naturkunskap, 2023, s.1, s.2 s.3, s.4, s.5). I betygskriterierna betonas vikten av att eleverna kan argumentera i frågor om naturvetenskap, samt utvärdera sina arbeten. Ämnesplanen för naturkunskap hamnar långt ut på axeln för självständighet.

## 6.7 Religionskunskap

I ämnesplanen för religionskunskap får allsidighet stort utrymme: undervisningen ska utgå från olika perspektiv, däribland ur folks, samt bidra till tolerans och förståelse (Religionskunskap, 2023, s.1, s.2). Ämnesplanen för religionskunskap genomsyras av både allsidighet och självständighet, vilka kopplas till varandra på ett sätt som inte verkar självklart i de flesta andra av de undersökta styrdokumenterna. Ett exempel på detta är följande citat: “Analys av och reflektion över etiska och existentiella frågor utifrån religioner och andra livsåskådningar samt utifrån relevanta begrepp och modeller” (Religionskunskap, 2023, s.2, s.3). Eleverna ska lära sig att vara självständiga, men även att kunna relatera till andras perspektiv. Formuleringen stödjer både allsidighet och självständighet. Ämnesplanen hamnar väldigt långt ut på axeln för allsidighet.

Gällande självständighet så betonas starkt i ämnets syfte, nivåbeskrivningar och betygskriterierna att eleverna ska utveckla förmågan att ta ställning i etiska frågor och

resonera om hur olika livsåskådningar kan påverka samhället (Religionskunskap, 2023, s.1, s.2, s.3). Religion ska granskas ur kritiska perspektiv. Överlag är stödet för självständighet stort. Det finns dock ett tak för vilka åsikter som är tillåtna: eleverna **ska** utveckla ett tolerant förhållningssätt till olika religioner. (Religionskunskap, 2023, s.1). Ämnesplanen hamnar ganska långt ut på axeln för självständighet.

## 6.8 Samhällskunskap

I ämnesplanen för samhällskunskap framgår tydligt att eleverna ska få möjlighet att sätta sig in i andra människors perspektiv på politiska frågor (Samhällskunskap, 2023, s.1). Ekonomiska diskuteras ur flera olika vinklar, som välfärd, hållbarhet, jämlikhet, jämställdhet och arbetsliv (Samhällskunskap, 2023, s.1). Det poängteras att elever ska utveckla en förståelse över hur människor har olika levnadsvillkor på grund av till exempel kön och socioekonomisk bakgrund (Samhällskunskap, 2023, s. 3, s. 4, s. 5, s.6). Att elever ska kunna relatera samhällsfrågor till olika grupper betonas i betygskriterierna (Samhällskunskap, 2023, s.7). För dimensionen allsidighet så ligger ämnesplanen för samhällskunskap långt till höger.

Ämnets syfte domineras av formuleringar som kan kopplas till självständighet. Det betonas att elever ska få möjlighet att aktivt ta ställning i olika politiska frågor, utveckla förmågan att resonera kring och diskutera olika samhällsfrågor, samt lära sig hur individer kan påverka samhället (Samhällskunskap, 2023, s.1). En överbyggnad görs mellan självständighet och allsidighet: "Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att formulera, uttrycka och pröva ställningstaganden i möten med andra uppfattningar och perspektiv."

(Samhällskunskap, 2023, s.1). Att elevens förmåga att resonera och värdera är viktigt klargörs i betygskriterierna (Samhällskunskap, 2023, s.7). I kontrast till detta så ger nivåbeskrivningarna en tämligen passiv syn på eleven. Förutom elevernas förmåga till källkritik så lägger nivåbeskrivningar stort utrymme på att beskriva ämneskunskaper som eleverna ska förvärva (Samhällskunskap, 2023, s.1, s.3, s.4, s.5, s.6). Det verkar däremot inte särskilt viktigt att eleverna faktiskt ska få ta ställning till vad lär sig. För dimensionen självständighet så ligger ämnesplanen för samhällskunskap ganska högt upp.

## 6.9 Svenska

Gällande allsidighet betonas i ämnesplanen för svenskas syfte att elever genom skönlitteratur och andra former av media ska få sätta sig in i andra människors livsvillkor, vilket ska utmana

elevernas perspektiv och sätt att tänka (Svenska, 2023, s.1). Det står däremot inget om resonemang från olika perspektiv i betygskriterierna. Det är också ganska oklart hur detta ska realiseras i undervisningen. Det betonas att flerspråkighet, teckenspråk, minoritetsspråk och hur språk hänger ihop med social bakgrund ska diskuteras i undervisningen (Svenska, 2023, s.3). Dessa formuleringar är tämligen vaga: "Svensk språklagstiftning, däribland hur svenskan, den språkliga mångfalden i Sverige och den enskildes tillgång till språk kan värnas samt de nationella minoritetsspråkens och teckenspråkets ställning. Flerspråkighet och dess betydelse för individ och samhälle." (Svenska, 2023, s.3). Även om flerspråkighet här beskrivs som något som bör värnas så verkar som att det går lika bra att tala om flerspråkiga människor som att flerspråkiga människors perspektiv faktiskt ska komma till uttryck i undervisningen. Ämnesplanen för svenska har ett någorlunda allsidigt perspektiv.

I ämnets syfte poängteras att undervisning i svenska ska bidra till att elever blir aktiva samhällsmedborgare, samt att de ska utveckla nödvändiga färdigheter för att kunna ta del av samhällslivet och påverka demokratiska processer (Svenska, 2023, s.1). Tyngd läggs på elevernas personliga utveckling och förmåga att kritiskt läsa texter (Svenska, 2023, s.1). Elevernas förmåga att resonera och kritiskt förhålla sig till texter framgår som något viktigt i betygskriterierna (Svenska, 2023, s.6). Även i nivåbeskrivningar ges utrymme åt kritisk läsning av texter (Svenska, 2023, s.2, s. 3, s.4), men inte lika mycket åt att eleverna ska kunna resonera. Dessutom står nästan ingenting om hur eleverna ska förberedas inför samhällsliv, undantaget är att de ska få lära sig att kritiskt analysera politiska tal (Svenska, 2023, s.1). Ämnesplanen för svenska har ett ganska självständigt perspektiv på eleven.

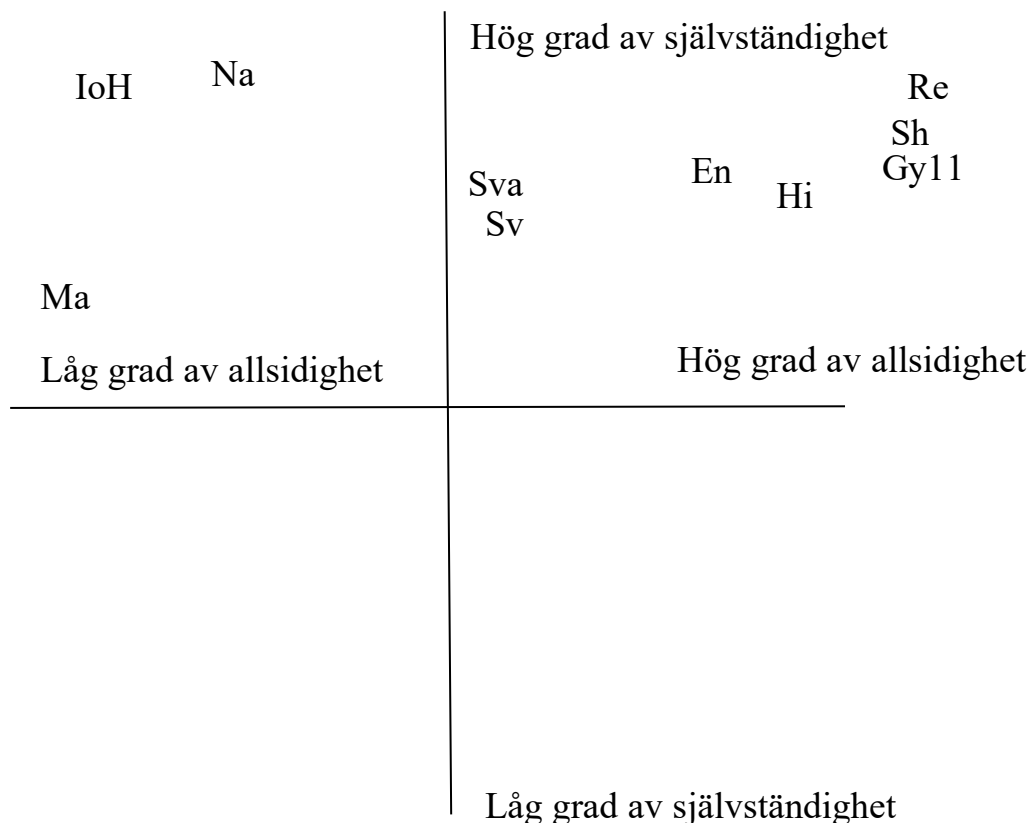
## 6.10 Svenska som andraspråk

Ämnesplanen för svenska som andraspråk liknar i stor grad den för svenska. En för studien väsentlig skillnad är att läroplanen för svenska som andraspråk poängterar vikten av självreflektion för en fortsatt utveckling av elevens färdigheter: "Språkinlärostrategier för andraspråksutveckling. Reflektion över den egna språkinläringen, med tonvikt på strategier för att stärka andraspråksutveckling." (Svenska som andraspråk, 2023, s.4, s.5). Ämnesplanen hamnar något högre upp på axeln för självständighet än ämnesplanen för svenska.

## 6.11 Sammanfattning av resultat

De undersökta styrdokumentens position på dimensionerna självständighet och allsidighet redovisas i diagram 2 nedan.

**Diagram 2. Styrdokumentens utplacering<sup>7</sup>**



Som redovisas i diagram 2 betonar alla de undersökta styrdokumentens i någonlunda hög grad utveckling av elevernas självständighet, i form av kritiskt tänkande, förmåga att resonera och positionera sig i olika frågor, samt möjlighet att påverka samhället. Dock finns begränsningar i vad eleverna får tänka och tycka. Detta är tydligast i läroplanens inledande del och ämnesplanen för religion, där det finns normativa föreskrifter om att eleverna ska utveckla en positiv inställning till ett mångkulturellt samhälle, samt empati och förståelse för andra människor. Liknande uttalanden av mer subtil karaktär finns även i andra ämnesplaner: i ämnesplanen för svenska betonas att elever ska lära sig hur den språkliga mångfalden i

<sup>7</sup>En - engelska, Hi - Historia, IoH - idrott och hälsa, Ma – Matematik, Na – Naturkunskap, Re – religionskunskap, Sh- samhällskunskap, Sv- Svenska, Sva - Svenska som andraspråk.

Sverige kan värnas, vilket implicerar att den språkliga mångfalden är värd att värna. I läroplanens inledande del presenteras demokrati som en självklarhet, vars förtjänster inte behöver diskuteras. Potentiella risker med demokrati (till exempel att starka majoriteter kan agera hänsynslöst mot minoriteter) ges inget utrymme. Det finns ett övre tak för vad elever får tycka.

Självständighet får störst utrymme i de ämnesplaner där stora etiska frågor ingår i undervisningen, det vill säga religion, naturkunskap och idrott och hälsa. Mindre utrymme får elevernas kritiskt tänkande i matematik och till viss del svenska. I dessa ämnen ligger ett större fokus på raa ämneskunskaper (matematiska formler respektive språklig finess). I jämförelse med dimensionen självständighet finns det en betydligt mycket större spridning bland styrdokumentet för dimensionen allsidighet. En trend kan urskiljas mellan ämnesplanerna: de mer samhällsvetenskapliga ämnesplanerna och läroplanens inledande del har en stor grad av allsidighet, ämnesplanerna för svenska har en måttlig grad av allsidighet och övriga ämnesplaner (naturkunskap, idrott och hälsa samt matematik) uppvisar en låg grad av allsidighet.

Både när det gäller självständighet och allsidighet så kommer dessa framförallt till uttryck i ämnesplanernas syfte. Samma ämnesplaner har ofta vaga och fåordiga beskrivningar av hur elevernas kritiska tänkande och olika perspektiv ska få utrymme i ämnets olika nivåer. Även om eleverna således ska fostras för självständighet och allsidighet är det i flera ämnesplaner otydligt hur den fostran ska realiseras i praktiken.

## **7 Diskussion**

I detta avsnitt följer en diskussion av de punkter som belystes i 6.11.

### **7.1 Självständighet i styrdokumentet**

Den intellektuella mognaden som premieras av Dewey (Dewey i Wahlström, 2019, s.354-355) presenteras överlag som något gott i Gy11 och de nya ämnesplanerna, där självständighet överlag får stort utrymme. Samtidigt finns det begränsningar i vad eleverna får tycka. Som diskuterats ovan är en kritik mot individuell autonomi att människor kan utveckla "osolidariska" värderingar (Sundström & Fernandez, 2013, s.106-107). Detta synsätt kommer till viss del till uttryck i styrdokumentet. Detta perspektiv kan problematiseras utifrån vad



Nussbaum skriver om demokrati: i en demokrati ska idéer inte accepteras enbart för att de är "tradition" utan eleverna bör själva få resonera sig fram till varför de är viktiga (Nussbaum, 2006, s.388-389). Biesta menar att "vuxenhet" innebär att en person inte ska se sig själv som världens självklara mitt, utan vara öppen för andra kulturer (Biesta, 2022, s.327-328). Det går att diskutera huruvida styrdokumentet för den svenska skolan faktiskt bidrar till vuxenhet då ett drag i den svenska kulturen (nämligen demokrati) framstår som en självklarhet. Denna studie kommer här fram till liknande slutsatser som Lindholm (2018), huruvida eleverna faktiskt blir demokratiska subjekt är diskutabelt.

Som diskuterats får elevernas självständighet och kritiska tänkande minst utrymme i ämnesplanen för matematik, där matematikens ämneskunskaper premieras starkt. Även om skillnaden mellan ämnesplanerna till viss del kan ses som naturlig är det inte omöjligt att självständighet skulle kunna få mer utrymme i matematikämnet. En starkare koppling till matematikens roll i samhället skulle kunna göras, till exempel hur statistik kan användas i politiska syften. Om elevernas intellektuella mognad och frigörelse uppfattas som något eftersträvansvärt skulle självständighet kunna få mer utrymme i vissa ämnen.

## 7.2 Allsidighet i styrdokumentet

Även skillnaden i allsidighet mellan ämnesplanerna kan tyckas vara naturlig. Naturkunskap, matematik samt idrott och hälsa kan beskrivas som ämnen med hög grad av faktakunskaper och svagare koppling till samhällsliv. Att material i dessa ämnen inte problematiseras kan ses som naturligt, eftersom materialet inte är kontroversiellt. Men, som diskuterats ovan är vad som kommer med i ett curriculum (i detta fall, en ämnesplan) inte en självklarhet, utan en politisk fråga (Sundström & Fernandez, 2013, s.112). Samtliga ämnesplaner *hade* kunnat innefatta mer kontroversiellt material, till exempel brottsstatistik i matematik eller frågor om huruvida pojkar och flickor ska ha gympa tillsammans i idrott och hälsa.<sup>8</sup> Som diskuterats är vad som menas med neutralitet en omtvistad fråga (Sundström & Fernandez, 2013, s.112-113). Att vissa av ämnesplanerna inte innehåller kontroversiella frågor innebär därför inte att dessa ämnesplaner nödvändigtvis är "neutrala", utan att de förmedlar bilden av att konsensus råder inom ämnet. Utifrån Biestas synsätt på vuxenhet är denna typ av ämnesplaner förmodligen problematiska, då de inte utmanar elevernas tänkande inom ämnena. Vad som är "normalt" problematiseras inte.

---

<sup>8</sup>Vilket förmodligen är en självklarhet i Sverige men inte är det i alla länder.

### 7.3 Diskrepans mellan ämnesplanernas syfte och nivåbeskrivningar

Vaghet i hur elevernas fostran ska realiseras i undervisningen är inte nödvändigtvis till ondo: som diskuterats ovan anser många lärare att styrdokument är värdefulla, men uppskattar om de är vaga och ger läraren stor frihet i sin undervisning (Ekman & Pilo, 2012, s.69-70, Wahlström & Sundberg, 2017, s.177). Samtidigt så innebär denna vaghet att elevernas fostran till stor del beror på vilken lärare de får. Vilket riskerar likvärdigheten i skolan.

## 8 Avslutning

Denna studie har haft som syfte att undersöka vilken typ av medborgarideal som förespråkas i Gyll:s inledande del samt de nya ämnesplanerna för de gymnasiegemensamma ämnena som kommer att träda i kraft 2025. För att uppnå detta syfte har två frågeställningar formulerats: vilka medborgarideal som formulerats i de undersökta dokumenten, samt om någon skillnad finns mellan dokumenten.

Analysen visar att samtliga ämnesplaner i hög grad betonar att eleverna ska utvecklas till att bli självständiga, kritiska och logiska människor, med kapacitet att påverka den demokrati de lever i. Samtidigt så är det tydligt att eleverna **ska** utvecklas till demokratiska medborgare. Elevernas självständighet är i detta avseende begränsad. Gällande elevernas förmåga att se saker från olika perspektiv och bortom den egna kulturen finns en skillnad mellan ämnesplanerna. Även om tyngd läggs på detta i de flesta ämnesplanerna så verkar ämnesplanerna i idrott och hälsa, matematik och naturkunskap inte lägga tyngd på att eleverna ska utveckla ett kritiskt förhållningssätt till det egna ämnesinnehållet. Dessa ämnesplaner förmedlar ett medborgarideal liknande det för deltagardemokrati. Övriga ämnesplaner och läroplanens inledande del förmedlar ett medborgarideal liknande det för deliberativ demokrati.

Då studiens frågeställningar har besvarats och syftet uppfyllts har studiens analysram varit funktionell. Den har dock inte varit optimal: det hade ytterligare behövt specificeras vad för typ av formuleringar som hör till de undersökta dimensionerna. För framtida studier kan det vara angeläget att undersöka de medborgarideal som förespråkas i styrdokument som reglerar grundskolans verksamhet. Vid en sådan studie hade det varit bra om analysramen preciserades.

Framtida studier om medborgarfostran i svensk gymnasieskola kan med fördel undersöka hur fostransuppdraget realiseras i olika ämnen. Återfinns den teoretiska skillnad som uppmärksammats i denna studie faktiskt i praktiken? Om denna skillnad inte existerar så kan det tyda på att skolans styrdokument har bristfällig påverkan över den faktiska undervisningen. Om skillnaden existerar så innebär det att eleverna möter olika fostransideal i sin undervisning, vilket bör problematiseras. Som Ekman (2007) indikerar skiljer sig den demokratiska kompetensen mellan olika gymnasieinriktningar. Om alla elever möte likartade fostransideal i de gymnasiegemensamma ämnena skulle denna trend möjligtvis kunna motverkas.

## Referenslista

Ben-Porath, S. (2012). Citizenship as shared fate: Education for membership in a diverse democracy? *Educational Theory*, 62(4), 381-395.

<https://doi.org/10.1111/j.1741-5446.2012.00452.x>

Bergmark, A. (2023). *Undervisning för egenmakt - En kvalitativ undersökning av hur medborgarbildande undervisning kan stärka elevernas upplevda demokratiska egenmakt*. [Magisteruppsats, Stockholmsuniversitet]. Digitala vetenskapliga arkivet

[https://su.diva-](https://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?aq2=%5B%5B%5D%5D&c=1&af=%5B%5D&searchType=LIST_LATEST&sortOrder2=title_sort_asc&query=&language=no&pid=diva2%3A1840303&aq=%5B%5B%5D%5D&sf=all&aq=%5B%5D&sortOrder=author_sort_asc&onlyFullText=false&noOfRows=50&dswid=7534)

[portal.org/smash/record.jsf?aq2=%5B%5B%5D%5D&c=1&af=%5B%5D&searchType=LIST\\_LATEST&sortOrder2=title\\_sort\\_asc&query=&language=no&pid=diva2%3A1840303&aq=%5B%5B%5D%5D&sf=all&aq=%5B%5D&sortOrder=author\\_sort\\_asc&onlyFullText=false&noOfRows=50&dswid=7534](https://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?aq2=%5B%5B%5D%5D&c=1&af=%5B%5D&searchType=LIST_LATEST&sortOrder2=title_sort_asc&query=&language=no&pid=diva2%3A1840303&aq=%5B%5B%5D%5D&sf=all&aq=%5B%5D&sortOrder=author_sort_asc&onlyFullText=false&noOfRows=50&dswid=7534)

Bergström, G & Svärd, P. (2018). Idé- och ideologianalys. I K. Boréus & G. Bergström (Red-), *Textens mening och makt* (s. 133-176). studentlitteratur.

Biesta, G. (2022). School-as-Institution or School-as-Instrument? How to Overcome Instrumentalism without Giving Up on Democracy. *Educational Theory*, 72(3), 319-331. <https://doi.org/10.1111/edth.12533>

Coppedge, M., Alvarez, A., & Maldonado, C. (2008). Two Persistent Dimensions of Democracy: Contestation and Inclusiveness. *The journal of politics*, 70(3), 632–647. <https://doi.org/10.1017/S0022381608080663>

Deng, Z. (2021). Constructing ‘powerful’ curriculum theory. *Journal of Curriculum Studies*, 53(2), 179-196. DOI: 10.1080/00220272.2021.1887361

Ekman, J. A., & Pilo, L. (2012). *Skolan, demokratin och de unga medborgarna*. Liber.

Ekman, T. (2007). DEMOKRATISK KOMPETENS - Om gymnasiet som demokratiskola. [Doktorsavhandling, Göteborgs universitet]. Göteborg studies in politics

<https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/7455>

*Engelska* [Ämnesplan]. (2023). Skolverket.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=907561864%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DENG%26version%3D1%26tos%3Dgy%26origin%3Dgy2025&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>

Fairclough, N. (2005). Discourse Analysis in Organization Studies: The Case for Critical Realism. *Organization Studies*, 26(6), 915-939. <https://doi.org.ezproxy.ub.gu.se/10.1177/0170840605054610>

Fester, A. M., & Johnson, D. (2015). Exploring discrepancies between beliefs and practices in ESL curriculum and syllabus design. In C. Getsaki & T. Alexiou (Red.), *Current Issues in Second/Foreign Language Teaching and Teacher Development: Research and Practice* (s. 120–139). Cambridge Scholars Publishing. <https://hdl.handle.net/10289/9941>

*Historia* [Ämnesplan]. (2023). Skolverket.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=907561864%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DHIST%26version%3D1%26tos%3Dgy%26origin%3Dgy2025&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>

*Idrott och hälsa* [Ämnesplan]. (2023). Skolverket.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=907561864%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DIDRO%26version%3D1%26tos%3Dgy%26origin%3Dgy2025&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>

Lindholm, A. (2018). *Att tycka och tänka demokratiskt: Historieundervisningens dubbla uppdrag*. [Kandidatuppsats, Örebro universitet]. Digitala Vetenskapliga

arkivet. <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1221499&dswid=-2138>

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011: reviderad 2021. (2021). Skolverket

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amen-i-gymnasieskolan/laroplan-Gy11-for-gymnasieskolan>

Läroplan för grundskolan, förskolan och fritidshemmet 2011 (2011). Skolverket

<http://hdl.handle.net/2077/31382>

*Matematik* [Ämnesplan]. (2023). Skolverket.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=907561864%2Fsyllabusw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DMATE%26version%3D1%26tos%3Dgy%26orig%3Dgy2025&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>

*Naturkunskap* [Ämnesplan]. (2023). Skolverket.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=907561864%2Fsyllabusw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DNATU%26version%3D1%26tos%3Dgy%26orig%3Dgy2025&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>

Nussbaum, M. C. (2006). Education and Democratic Citizenship: Capabilities and Quality Education. *Journal of Human Development*, 7(3), 385–395.

<https://doi.org/10.1080/14649880600815974>

Persson, M. & Oscarsson, H. (2010). Did the Egalitarian Reforms of the Swedish Educational System Equalise Levels of Democratic Citizenship? *Scandinavian Political Studies*, 33(2), s. 135-163, <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2009.00244.x>

*Religionskunskap* [Ämnesplan]. (2023). Skolverket.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=907561864%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DRELI%26version%3D1%26tos%3Dgy%26origin%3Dgy2025&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>

Utbildningsdepartementet, (2023, 12 december), *Nya ämnesplaner för gymnasieskolan med fokus på ämneskunskaper.*

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/nya-amnesplaner-for-gymnasieskolan-med-fokus-pa-amneskunskaper/>

*Samhällskunskap* [Ämnesplan]. (2023). Skolverket.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=907561864%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DSAMH%26version%3D1%26tos%3Dgy%26origin%3Dgy2025&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>

Sandahl, J. (2014). Samhällskunskap och historia i svensk gymnasieskola: ämnenas roll och relation i diskurs och ämnesplaner. *Nordidactica: Journal of Humanities and Social Science Education*, 2014(1), 53-84,

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-110086>

Sundström, M., & Fernandez, C. (2013). Citizenship education and diversity in liberal societies – theory and policy in a comparative perspective. *Education, Citizenship and Social Justice*, 8(2), 103-117.

<https://doi.org/10.1177/1746197913483635>

*Svenska* [Ämnesplan]. (2023). Skolverket.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=907561864%2Fsyllabuscw%2Fjsp>

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laoplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=907561864%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DSVEN%26version%3D1%26tos%3Dgy%26origin%3Dgy2025&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>

*Svenska som andraspråk* [Ämnesplan]. (2023). Skolverket.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laoplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=907561864%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DSVEA%26version%3D1%26tos%3Dgy%26origin%3Dgy2025&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>

Wahlström, N. (2019). *Democracy and curriculum—the task still before us*. *European Educational Research Journal*, 19(4), 351-363. <https://doi.org/10.1177/1474904119889795>

Wahlström, N., & Sundberg, D. (2017). Discursive institutionalism: towards a framework for analyzing the relation between policy and curriculum. *Journal of Education Policy*, 33(1), 163-183, <https://doi.org/10.1080/02680939.2017.1344879>



